

SALVADOR ESPRIU

1. INTRODUCCIÓ

Neix a Santa Coloma de Farners el 1913. Fill de notari, passà la major part de la seva adolescència entre Barcelona i Arenys de Mar. Cursà estudis de dret i història antiga. A setze anys, edità el seu primer llibre, *Israel*, escrit en castellà. El 1931 publicà *El doctor Rip*, i l'any següent, *Laila*, novel·les que s'apartaren de les formulacions teòriques, encara vigents, de l'estètica del Noucentisme. L'any 1933 participà, amb un nombrós grup d'universitaris (bàsicament de la Universitat de Filosofia i Lletres de Madrid, al qual s'afegiren estudiants de la Universitat de Barcelona, entre els quals Jaume Vicens Vives, Guillem Díaz-Plaja, Roser Rahola i Espona o Bartomeu Rosselló-Pòrcel, a més d'ell mateix), en un creuer per la Mediterrània (Egipte, Grècia, Palestina, etc.), on conegué els països dels quals procedien les grans mitologies clàssiques, el món bíblic i l'antic Egipte, que tanta influència havien de tenir en la seva obra.

El gran impacte d'Espriu com a escriptor es produí a la postguerra. Desaparegut Carles Riba, la veu d'Espriu, conjuntament amb la de Pere Quart, va ser reconeguda amb autoritat tant poèticament com moralment. Home de caràcter retret, es mantingué personalment en una reclusió voluntària.

Espriu es proposà d'assumir la tradició literària de la humanitat en una recreació personal situada en un context geogràfic i històric concret, la Catalunya contemporània, de la qual cantà la desfeta i l'esperança.

Potser el mèrit més important d'Espriu i, en definitiva, la seva originalitat, ha estat de saber conciliar, dins d'una mateixa obra unitària, la problemàtica espiritual, de ressonàncies metafísiques, de l'home, amb el seu destí de membre d'una col·lectivitat sotmesa a tensions socials i polítiques, les quals plantegen els grans temes de la justícia i la llibertat.

De totes maneres, podem esquematitzar els trets més importants de l'obra:

1. És un obra plena de símbols, però, a diferència de la poesia pura, no dona tanta d'importància a la musicalitat i l'harmonia.
2. La lectura i l'estudi de la Bíblia i la càbala jueva, del Barroc, dels clàssics grecollatins i de cultures llunyanes com ara l'egípcia influeixen en la seva poesia. Per això, aquesta es caracteritza per la presència dels mites següents: Sepharad (l'Espanya perduda dels sefardites, símbol de l'Espanya de la postguerra), Sinera (inversió del nom d'Arenys, poble molt significatiu en la vida del poeta; per extensió, Sinera representa la seva pàtria, Catalunya), el laberint (la vida).
3. La reflexió sobre la mort i el més enllà són el tema central de tota la poesia espriuana. De vegades tracta el tema de la mort amb un to melangiós i elegíac, de vegades amb un to satíric i sarcàstic. Hi abunden les meditacions i els interrogants sense resposta possible: la vida de l'ésser humà (el laberint) acaba amb una fi grotesca, la mort, el no-res; l'única vida veritable és la de les persones sobre la terra.
4. La preocupació pel destí de Catalunya després de la guerra és una de les seves constants. Els poemes de caire social i de compromís polític el menen a abordar els temes del que representa la lluita entre germans i les conseqüències que se'n deriven. Espriu hi defensa la concòrdia.
5. Domina tots els registres de la llengua.
6. Al costat del discurs metafísic sec i aspre i del discurs de profeta civil, es troben també pinzellades d'humor dur i cruel.
7. L'estil narratiu es mou entre la sàtira esperpèntica i el lirisme més refinat. La seva poesia és de gran rigor i perfecció.
8. La poesia -concisa, simple i amb un vocabulari de caràcter simbòlic- presenta dues facetes: la lírico-elegíaca (record i meditació de la mort; enyorança d'un món perdut) i la civil (comportament reivindicatiu; disconformitat; recuperació de la llengua).
9. Espriu concilia, en la seva obra, una problemàtica espiritual, gairebé metafísica, amb la problemàtica del seu poble, sotmès a la repressió política i al silenci

2. PROSA.

Publicà, abans d'esclatar la Guerra Civil, *Aspectes* (1934) i *Ariadna al laberint grotesc* i *Miratge a Citera* (1935), obres que l'acreditaren com el narrador més original de la seva generació. En aquests llibres, la prosa d'Espriu passa, alternativament, d'un grotesc esperpèntic a un lirisme estetitzant (segurament sota la influència inicial dels modernistes de llengua castellana: Valle-Inclán i Miró, per exemple), i es resol en un realisme sintètic elaborat sota el mestratge lingüístic d'alguns escriptors catalans, com Víctor Català i Joaquim Ruyra. El 1937 publicà *Letizia i altres proses*. També té alguns treballs crítics, com *Evocació de Rosselló-Pòrcel i altres notes* (1957).

3. POESIA.

Espriu, que havia començat a escriure poesia abans de la guerra, no publicà el seu primer volum de poemes fins el 1946: *Cementiri de Sinera*, elegia d'una gran sobrietat formal. Amb aquest llibre i amb l'obra teatral *Primera història d'Esther* (editada l'any 1948 i estrenada el 1957) –d'original creativitat lingüística– començà la seva popularitat de la postguerra, que anà creixent en publicar-se la resta de la seva obra, a partir d'aleshores essencialment poètica.

En *Les cançons d'Ariadna* (1949) recollí una sèrie de poemes de diverses èpoques on contrastaven la sàtira i l'esperpent amb l'elegia i la lírica i on apareixien ja alguns dels temes mitològics que hom trobaria en obres posteriors.

Els quatre llibres poètics que seguiren –*Les hores* i *Mrs. Death* (1952), *El caminant i el mur* (1954) i *Final del laberint* (1955)– componen, juntament amb *Cementiri de Sinera*, una unitat formal determinada, d'una banda, per l'estructura simètrica del nombre de poemes que figuren a cada volum i, de l'altra, pel rigorós desenvolupament d'un procés espiritual molt complex, que culmina, en el darrer llibre del cicle, en una experiència de tipus místic.

La pell de brau (1960) significà la consagració popular d'Espriu en assolir un gran èxit de públic: l'autor plantejava el drama històric de Sepharad (Espanya) en poemes d'elevada ressonància espiritual, moral i política.

Llibre de Sinera (1963), un dels seus llibres més hermètics, enllaça temes de les dues obres anteriors i torna a circumscriure l'àmbit civil de la seva poesia a la «petita pàtria» mitificada en Sinera, mot fonèticament format confegint, al revés, les lletres que componen el nom d'Arenys.

A Setmana Santa (1971), a través de les imatges de la processó ritual, l'autor presenta el mite de la Passió des d'una perspectiva metafísica. La bibliografia d'Espriu té encara dos reculls més de poemes, inclosos en el primer volum de les seves *Obres completes* (1968) (*Per al llibre de salms d'aquests vells cecs* i *Fragments. Versots. Intencions. Matisos*).

4. TEATRE.

L'any 1939, a la Barcelona ocupada i abans d'acabar-se el conflicte bèl·lic, escriví una obra de teatre, *Antígona* (editada l'any 1955 i estrenada el 1958), sobre el tema de la guerra fratricida i la compassió per als vençuts.

Des del 1968, amb motiu de l'aparició d'*Obres Completes I. Poesia*, va dedicar-se a una minuciosa revisió de tota la seva obra. En narrativa, les novel·les *El doctor Rip* (1931) i *Laila* (1932) foren gairebé reescrites de nou amb motiu de la seva reedició (1979 i 1968, respectivament). El mateix succeí amb els reculls de narracions *Aspectes* (1934) i *Ariadna al laberint grotesc* (1935), reeditats el 1981 i el 1975, respectivament. Les darreres mostres de la seva producció foren, pel que fa al teatre, *Una altra Fedra si us plau...* (1978), el volum de prosa *Les roques i el mar, el blau* (1981) i, quant a poesia, el poema *D'una vella i encerclada terra* (1979) i el recull *Per a la bona gent* (1984).

5. POEMES DE SALVADOR ESPRIU

<http://lletra.uoc.edu/especials/folch/espriu.htm>

ADVERS AL VENT (del llibre *Mrs. Death*)

No preguntis si penso
encara en els vells dies
dels senyors, si recordo
com lentament morien
els jardins, les paraules.
He perdut. Ai, caiguda
de l'allunyat per l'íntim
camí que només porta
on ja no sóc, designi
d'oblidar hores, núvols,
el meu nom de naufragi!
Vençudíssim, sentint-me
advers al vent, segura
presa del mar, no vulguis
saber si penso encara
en la llum dels vells dies.

ASSAIG DE CÀNTIC EN EL TEMPLE (del llibre *El caminant i el mur*)

Oh, que cansat estic de la meua
covarda, vella, tan salvatge terra,
i com m'agradaria d'allunyar-me'n,
nord enllà,
on diuen que la gent és neta
i noble, culta, rica, lliure,
desvetllada i feliç!
Aleshores, a la congregació, els germans dirien
desaprovant: "Com l'ocell que deixa el niu,
així l'home que se'n va del seu indret",
mentre jo, ja ben lluny, em riuria
de la llei i de l'antiga saviesa
d'aquest meu àrid poble.
Però no he de seguir mai el meu somni
i em quedaré aquí fins a la mort.
Car sóc també molt covard i salvatge
i estimo a més amb un
desesperat dolor
aquesta meua pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.

INICI DE CÀNTIC EN EL TEMPLE (del llibre *Les cançons d'Ariadna*)

A Raimon, amb el meu agraït aplaudiment.

Homenatge a Salvat-Papasseit.

Ara digueu: "La ginesta floreix,
arreu als camps hi ha vermell de roselles.
Amb nova falç comencem a segar
el blat madur i, amb ell, les males herbes."
Ah, joves llavis desclosos després
de la foscor, si sabíeu com l'alba
ens ha trigat, com és llarg d'esperar
un alçament de llum en la tenebra!
Però hem viscut per salvar-vos els mots,
per retornar-vos el nom de cada cosa,
perquè seguíssiu el recte camí
d'accés al ple domini de la terra.
Vàrem mirar ben al lluny del desert,
davallàvem al fons del nostre somni.
Cisternes seques esdevenen cims
pujats per esglaons de lentes hores.
Ara digueu: "Nosaltres escoltem
les veus del vent per l'alta mar d'espigues."
Ara digueu: "Ens mantindrem fidels
per sempre més al servei d'aquest poble."

EL MEU POBLE I JO (del llibre *Les cançons d'Ariadna*)
A la memòria de Pompeu Fabra,
Mestre de tots.

Beviem a glops
aspres vins de burla
el meu poble i jo.

Escoltàvem forts
arguments del sabre
el meu poble i jo.

Una tal lliçó
hem hagut d'entendre
el meu poble i jo.

La mateixa sort
ens uní per sempre:
el meu poble i jo.

Senyor, servidor?
Som indestriables
el meu poble i jo.

Tenim la raó
contra bords i lladres
el meu poble i jo.

Salvàvem els mots
de la nostra llengua
el meu poble i jo.

A baixar graons
de dol apreníem
el meu poble i jo.

Davallats al pou,
esguardem enlaire
el meu poble i jo.

Ens alcem tots dos
en encesa espera,
el meu poble i jo.

[XLVI] (del llibre *La pell de brau*)

A vegades és necessari i forçós
que un home mori per un poble,
però mai no ha de morir tot un poble
per un home sol:
recorda sempre això, Sepharad.
Fes que siguin segurs els ponts del diàleg
i mira de comprendre i estimar
les raons i les parles diverses dels teus fills.
Que la pluja caigui a poc a poc en els sembrats
i l'aire passi com una estesa mà
suau i molt benigna damunt els amples camps.
Que Sepharad visqui eternament
en l'ordre i en la pau, en el treball,
en la difícil i merescuda
llibertat.